

การศึกษาวิเคราะห์มหาปฐักษณที่ปรากฏในพุทธรูปสำคัญในล้านนา

Analytical studies of The Great Characteristic of The BuddhAppearing in Important Lanna Buddha Image

สาธินัย เหลืองพิทักษ์

นิสิตพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์มหาปฐักษณที่ปรากฏในพุทธรูปสำคัญในล้านนา” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษามหาปฐักษณของพระพุทธรูปที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาพุทธรูปสำคัญของพุทธรูปสำคัญในล้านนา และ 3) เพื่อวิเคราะห์มหาปฐักษณที่ปรากฏในพุทธรูปสำคัญในล้านนา ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า มหาปฐักษณที่ปรากฏในพุทธรูปสำคัญในล้านนา ส่วนใหญ่ไม่ปรากฏในพุทธรูปสำคัญในล้านนา มีปรากฏเพียงบางประการเท่านั้น และมีที่ไม่สามารถสังเกตได้จากพุทธรูปหลายประการ ผู้วิจัยจะขอสรุปดังนี้ ลักษณะของพุทธรูปสำคัญในล้านนาที่ปรากฏสอดคล้องกับมหาปฐักษณ คือ มืองคฺลียาว มีพระวรกายตั้งตรงดุจกายพรหม มีพระวรกายท่อนบนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์ มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน มีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอด มีพระเศียรดูประดับด้วยกรอบพระพักตร์ ลักษณะของพุทธรูปสำคัญในล้านนา ที่ไม่ปรากฏสอดคล้องกับมหาปฐักษณ และไม่สามารถสังเกตได้ คือ พื้นฝ่าพระบาททั้งสองข้างมีจักรซึ่งมีซี่ละ 1,000 ซี่มีกงกลมและมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง มีสันพระบาทยื่นยาวออกไป มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม ฝ่าพระหัตถ์ และพระบาทมีเส้นที่ข้องคฺลียัดกันเป็นรูปดาบข้าย มีข้อพระบาทสูง เมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองค์ลงดูคล้ำถึงพระขานด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสอง มีพระคชเชรณอยู่ในฝ่า มีพระฉวีละเอียดจนละอองไม่สามารถติดพระวรกายได้ มีพระโลมาชาติเดียวคือในแต่ละข้อมมีขนเส้นเดียว มีพระโลมาชาติปลายงอนขึ้นคือพระโลมาชาติขอเป็นวงเวียนขวาดังกนกสถิตราชมเข้มดังดอกอัญชัน มีพระมัสสะ ในที่เจ็ดแห่งเต็มบริบูรณ์ มีพระวรกายเป็นปริมนทลุดตันไทร มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหาร ได้ดี มีพระทนต์ 40 ซี่ มีพระทนต์เรียบเสมอกัน พระทนต์ไม่ห่างกัน มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม มีพระชีวหาใหญ่ยาว มีพระสุรเสียงดุจเสียงของพรหม มีดวงพระเนตรแจ่มใสดูจตุลคฺโคเพ็งตลอด มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น

ABSTARCT

This thesis entitled “Analytical Study of the Great Characteristics in Important Lanna Buddha Image”. The objectives of this research are as three follows: 1) to study the Great characteristics of the Buddha in Buddhist scriptures, 2) to study the Buddhist Characteristics of important Buddha image in Lanna, and 3) to analyze the Great Characteristics in important Lanna Buddha image. It was found that the Great Characteristics in important Lanna Buddha image. Most of them do not appear in the Buddha image in Lanna, only some of them appear and there are many things that cannot be observed from the Buddha. The researcher will summarize as follows. The characteristics of the Buddha image in Lanna, including there are long fingers, straight body as the body of Bhahma, all parts of the body as the frontal body of the lion, the back groove

equally, the rounded neck and the head is like adorned with the face. The characteristics of important Buddha in Lanna are not appear and in accord with the Great Characteristics that cannot observe, including both sides of the feet sole have the wheel and each bar has one thousand bars, hub of a wheel and all components, the beetling heel, the soft hands and feet. The hands and feet have fingers print stick together as a net, high ankle when he stood up, he did not bow to paw the knee by both sides of hands, the secret organ in the hatch, the smooth skin that some dust cannot stick his body. Some hair has a single, the end of curving hair is to knot in right circle as the dark blue earring and butterfly pea, in the seventh fullness of meat, the neat body as Banyan tree, nervous system to taste food, forty teeth, the smooth teeth and the teeth are not separate, the white and beautiful teeth (Phra Khiew Khaw), a big and long tongue, voice as Brahma's voice, the clear eyes as cow's eyes that is just born and hair between eyebrows is white as a puddle.

บทนำ

การถือกำเนิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นในพระไตรปิฎกมีบันทึกไว้ว่ามีเหตุจรรย คือ แผ่นดินไหวเนื่องด้วยการจุติแผ่นดินไหวเนื่องด้วยการประสูติ (อง.อฏฐก.(บาลี) 23/322,323/167) เกิดแสงสว่างเนื่องด้วยการประสูติ (ม.อ.(บาลี) 14/253/378) ประกอบด้วยมหาปฐิสลักษณ์ 32 ประการ (ที.ปา.(บาลี) 11/157/130)และด้วยเหตุแห่งมหาปฐิสลักษณ์นี้ ทำให้พระองค์ทรงได้รับคำทำนายเมื่อครั้งประสูติจากพราหมณ์เจ็ดคนเป็นคติสองอย่าง คือ ถ้าอยู่ครองฆราวาสจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ถ้าเสด็จออกบรรพชาจะได้ตรัสรู้เป็นศาสดาเอกของโลก แต่มีพราหมณ์ท่านหนึ่ง คือ โภณทัณณพราหมณ์ ซึ่งเป็นพราหมณ์หนุ่มสุดได้พิจารณาพระลักษณะของพระโอรสว่ามีลักษณะมหาบุรุษชัดเจน จึงทำนายว่าพระโอรสจักต้องเสด็จออกบวช ตรัสรู้เป็นศาสดาเอกในโลกแน่นอน (จันทร์ ชูแก้ว, 2539 : 23)

ความเป็นมาแห่งมหาปฐิสลักษณ์เดิมนั้นมาจากตำรามหาบุรุษของเหล่าพราหมณ์ โดยตำนานกล่าวว่า มีท้าวมหาพรมขึ้นสูทชาวาสทราบว่าพระพุทเจ้าจักบังเกิดขึ้นในโลก และมีลักษณะมหาบุรุษเช่นนี้ จึงได้แปลงกายเป็นพราหมณ์มาบัญญัติตำราว่าด้วยมหาบุรุษลักษณะขึ้น และพราหมณ์ผู้เรียนไตรเพทจนจบ แต่ตำรานี้ได้อันตรธานหายไป มีเพียงพวกพราหมณ์ที่จดจำตำราสืบทอดต่อๆ กันมา (จันทร์ ชูแก้ว, 2539 : 30) โดยมหาปฐิสลักษณ์ทั้ง 32 ประการนั้นประกอบด้วย

1. มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน
2. พื้นฝ่าพระบาททั้งสองของมหาบุรุษ มีจักรซึ่งมีกำข้างละ 1,000 ซึ่งมีงมมีดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง
3. มีสันพระบาทยื่นยาวออกไป
4. มีพระองค์ลีลา
5. มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม
6. ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคุลิจดกันเป็นรูปดาขาย
7. มีข้อพระบาทสูง ข้อทิมหาบุรุษมีข้อพระบาทสูงนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
8. มีพระขงฆ์เรียวคุดงข้างเนื้อทราย
9. เมื่อประทับยืน ไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ทรงลูบล้างถึงพระชานด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสอง
10. มีพระคุดฐานเร้นอยู่ในฝัก
11. มีพระฉวีสีทองคือคล้ายทองคำ
12. มีพระฉวีละเอียด จนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้
13. มีพระโลมาชาติเดียว คือ ในแต่ละขุมมีเพียงเส้นเดียว
14. มีพระโลมาชาติปลายอนขึ้น คือ พระโลมาชาติขอดเป็นวงเวียนขวาดังกุนทลสิครามเข็มดังดอกอัญชัน
15. มีพระวรกายตั้งตรงคุดกาย
16. มีพระมังสะไนที่ 7 แห่งเต็มบริบูรณ์
17. มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์คุดกล่าตัวท่อนหน้าของราชสีห์
18. มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน
19. มีพระวรกายเป็นปริณทลคุดปริณทลแห่งต้น

ไทโร พระวรกายสูงเท่ากับ 1 วา ของพระองค์ 1 วาของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกาย 20. มีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอด 21. มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี 22. มีพระหนุดุจคางราชสีห์ 23. มีพระทนต์ 40 ซี่ 24. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน 25. มีพระทนต์ไม่ห่างกัน 26. มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม 27. มีพระชีวหาใหญ่ยาว 28. มีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวก 29. มีดวงพระเนตรดำสนิท 30. มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพ็งตลอด 31. มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น 32. มีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบ พระพักตร์ (ที่.ปา.(ไทย) 11/7/160-163) ด้วยเหตุแห่งลักษณะมหาบุรุษที่ได้มาการบันทึกไว้ การสร้างพระพุทธรูปจึงเกิดขึ้น เพื่อเป็นตัวแทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังได้ระลึกถึงและสักการบูชา อีกทั้ง ยังเป็นสัญลักษณ์ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ซึ่งเราสามารถพบเห็นได้ในปัจจุบัน

โดยมูลเหตุที่เกิดการสร้างพระพุทธรูปขึ้นนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ผู้ทรงนิพนธ์หนังสือเรื่อง “ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์” ประทานความเห็นว่าการสร้างพระพุทธรูปนั้นปรากฏอยู่ในตำนานพระแก่นจันทน์ ซึ่งได้กล่าวถึงพุทธประวัติ ตอนที่พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปเทศนาโปรดพระพุทธรูปมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทรงค้างอยู่ที่ดาวดึงส์สวรรค์นั้น 1 พรรษา พระเจ้าปเสนทิแห่งกรุงโกศลเมื่อมิได้เห็นพระพุทธรูปมาช้านาน ก็มีความรำลึกถึง จึงทรงรับสั่งให้ช่างทำพระพุทธรูปด้วยไม้แก่นจันทน์แดงขึ้น ประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พระพุทธรูปเคยประทับ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์มาถึงที่ประทับ พระแก่นจันทน์ลุกขึ้นปฏิสนธากับพระพุทธรูปด้วยปาฏิหาริย์ แต่พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ประทับ เพื่อสาธุชนจะได้ใช้เป็นแบบอย่างสร้างพระพุทธรูป เมื่อพระพุทธองค์ทรงล่วงลับไปแล้ว ความที่กล่าวไว้ในตำนานประสงคที่จะอ้างว่า พระพุทธรูปแก่นจันทน์องค์นั้น เป็นแบบอย่างของพระพุทธรูป ซึ่งสร้างกันต่อมาภายหลัง หรืออีกนัยหนึ่งคือ อ้างว่า พระพุทธรูปมีขึ้น โดยพระบรมพุทธานุญาต และเหมือนพระพุทธรูป (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2513 : 34)

จากหลักฐานทางศิลปกรรม การสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าที่เป็นรูปมนุษย์ ปรากฏเป็นครั้งแรกในศิลปะอินเดียสมัยคันธารราฐในสมัยของพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะหลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จสู่ปรินิพพานแล้วประมาณ 700 ปี ส่งผลให้พระพุทธรูปในสมัยคันธารราฐนี้ นำความนิยม ในการสร้างรูปเคารพเทพเจ้าของชาวกรีกมา สร้างเป็นพระพุทธรูปขึ้น โดยปรากฏหลักฐานว่า ในอินเดียโบราณสมัยก่อนหน้านั้น ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ยังไม่มีการสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าในรูปที่เป็นมนุษย์ แต่จะใช้รูปที่เป็นสัญลักษณ์แทน เช่น ที่สถูปสาญจีและตามเจดีย์สถานต่างๆ หากเป็นรูปตอนประสูติจะแสดงด้วยรูปพระนางสิริมหามายาทรงยืนเหนี่ยวกิ่งไม้ รูปตอนตรัสรู้แสดงด้วยต้นโพธิ์ และบัลลังก์ และรูปตอนปฐมเทศนาแสดงด้วยธรรมจักรกับกวางหมอบ แสดงให้เห็นว่า ยังไม่มีประเพณีการสร้างพระพุทธรูป หรืออาจยังเป็นข้อห้ามอยู่ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2513 : 35)

การสร้างพระพุทธรูปนั้นเป็นสัญลักษณ์ แทนพระพุทธเจ้า ดังนั้น ลักษณะของพระพุทธรูป ในแต่ละสกุลช่างและแต่ละสมัยจึงมีพุทธศิลป์แตกต่างกันออกไปบางประการ แต่ในการสร้างพระพุทธรูป จะมีลักษณะที่สำคัญ ที่จะแสดงถึงให้เราทราบว่า รูปปั้นนั้นเป็นพระพุทธรูปเป็นตัวแทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีมหาปฐิธลักษณะบางประการ เช่น ขนระหว่างคิ้ว เรียกว่า อุณาโลม มีส่วนบนของศีรษะนูนสูงขึ้นคล้ายสวมมงกุฎ เรียกว่า อุณิส หรืออุษณิษะ หรือพระเกตุมาลา นอกจากนี้ ยังมีพระรัศมีที่เปล่งออกมาจากพระเศียรของ พระพุทธรูป ทำเป็นตุ้มกลมคล้ายดอกบัวตูม หรือชูสูงขึ้นคล้ายเปลวไฟ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ออนไลน์) และอื่นๆอีกหลายประการ ซึ่งแต่ละองค์จะมีเอกลักษณ์ และพุทธศิลป์ที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทสังคม คติความความเชื่อหรืออิทธิพลต่างๆ ในยุคนั้น เช่น ในส่วนของของพระพักตร์อาจดูมีเมตตาเป็นพิเศษ หรือดูน่าเกรงขามเป็นพิเศษ บางที่ก็ดูสงบเยือกเย็น อาจหมายถึงได้

ว่าบ้านเมืองยุคนั้นอยู่ในยุคสงบสุขร่มเย็น หรือช่วงมีวิกฤตสงครามซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง เพราะช่างแต่ละสมัยเลือกที่จะสอดแทรกเรื่องราวและอารยธรรมบางอย่างลงไปในพระพุทธรูปด้วย ซึ่งในประเทศไทยก็มีพระพุทธรูปเก่าแก่มากมายที่นำศึกษา โดยการทําวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาพุทธรูปในลํานนาที่มีความเก่าแก่และมีพุทธศิลป์แตกต่างกันบางประการและเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปมาศึกษา เนื่องจากปัจจัยที่จำกัดหลายด้าน โดยได้เลือกมา 3 องค์ ดังนี้ 1. พระพุทธสิหิงค์ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พระพุทธสิหิงค์ นั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนาและเป็นอัตลักษณ์แห่งลํานนาเป็นพุทธศิลป์ที่ทรงคุณค่า มีความหมายที่แฝงไปด้วยพุทธปรัชญา และแรงศรัทธาแห่งผู้คน ก่อให้เกิดเป็นงานพุทธศิลป์แม่แบบของพุทธสิหิงค์ปฏิมาที่แพร่หลายไปทั่วทั้งแผ่นดินลํานนา 2. พระพุทธรตนการ วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พระแก้วหยกเชียงรายนี้ ยังมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของไทยมาอย่างยาวนาน ถูกสร้างขึ้นใหม่เพื่อเป็นอนุสรณ์ว่า วัดพระแก้วแห่งนี้เคยเป็นที่ค้นพบพระแก้วมรกตมาก่อน ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้สักการบูชาและน้อมจิตระลึกถึงวัดว่า พระแก้วนี้มีความสำคัญคู่บ้านมีและเพื่อเฉลิมเกียรติ ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมายุ 90 พระชันษาอีกด้วย 3. พระเจ้าแก้วต้อ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ถือเป็นพระพุทธรูปประติมากรรมที่สวยงามที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่และภาคเหนือ เป็นประติมากรรมเชียงแสนผสมสุโขทัย ทั้งงดงามและปราณีมาก ความงามของพระพุทธรูปองค์นี้เมื่อเทียบส่วนกับพระพุทธรชินราช จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่เลื่องลือว่า งดงามที่สุดในประเทศไทยแล้ว พระเจ้าแก้วต้อก็มีความงดงามสุนทรภาพไม่น้อยกว่าเลย พระพุทธรูปข้างต้นนั้นมีความสำคัญ มีความเก่าแก่และมีพุทธศิลป์ทั้งงดงาม น่าสนใจ เหมาะแก่การศึกษาดังนั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์มหาปฐกษณะที่ปรากฏในพระพุทธรูปที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยและผู้สนใจศึกษาใฝ่รู้ ในประวัติของพระพุทธรูป และการสร้างพระพุทธรูปเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างพระพุทธรูปในอนาคตและเป็นข้อมูลให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา และเป็นข้อมูลทางวิชาการสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษามหาปฐกษณะของพระพุทธรเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาพุทธลักษณะของพระพุทธรูปสำคัญในลํานนา
3. เพื่อวิเคราะห์มหาปฐกษณะที่ปรากฏในพุทธรูปสำคัญในลํานนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เอกสารหลักที่ใช้คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบของการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก รวมถึงอรรถกถาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมหาปฐกษณะ ทั้งด้านความหมาย ลักษณะ สาเหตุ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พร้อมทั้งศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมข้อมูลขั้นหัตถ์ยภูมิ คือ ส่วนที่เป็นงานนิพนธ์ต่างๆไป รวมทั้งเอกสาร งานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับวิจัยนี้
3. นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ โดยปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วปรับปรุงแก้ไขเพื่อความถูกต้อง

4. เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษามหาปुरुสลักษณะของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเกี่ยวกับมหาปुरुสลักษณะทั้ง 32 ประการ พบว่ามีเพียงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้นที่มีมหาปुरुสลักษณะครบทั้ง 32 ประการ โดยได้ปรากฏหลักฐานและอธิบายไว้โดยละเอียดในพระไตรปิฎกหลายแห่ง อาทิเช่น ในพระอภิธรรม ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับมหาปुरुสลักษณะไว้ หมายถึง ในพระวินัยปิฎกก็ได้กล่าวถึงลักษณะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและคติสองอย่างว่า ผู้ใดที่มีมหาปुरुสลักษณะครบถ้วนเช่นนี้ หากครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ หากออกบวชจะได้ตรัสรู้อุครสัมมาโพธิญาณ ในพระสุตตันตปิฎกก็ได้มีการกล่าวถึงไว้ว่า บุคคลที่อุบัติในโลกมนุษย์และจะได้ตรัสรู้อุครสัมมาสัมโพธิญาณเท่านั้นจึงจะเกิดปรากฏการณ์มหาปुरुสลักษณะ และในลักษณะสูตรที่ขานิกาย ปาฏิหาริย์ ได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายถึงมหาปुरुสลักษณะทั้ง 32 ประการ พร้อมอานิสงส์ของกุศลกรรมที่ทำให้ได้มหาปुरुสลักษณะ เป็นต้น และจากจากการศึกษามหาปुरुสลักษณะยังพบว่า มหาปुरुสลักษณะ 32 ประการของพระพุทธเจ้าเป็นลักษณะของพระมหาบุรุษและบุคคลจะเป็นมหาบุรุษผู้สมบูรณ์ด้วยมหาปुरुสลักษณะและตรัสรู้เป็นพระอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้าได้นั้น จะต้องบำเพ็ญบารมีให้ครบ 30 ประการ ได้แก่ บารมี 10 อุปบารมี 10 และ ปรมัตถบารมี 10

สรุปผลการศึกษาพุทธลักษณะของพระพุทธรูปสำคัญในล้านนา

จากการศึกษาพบว่า พระพุทธรูปของชาวล้านนานั้น เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการสร้างพระพุทธรูปเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ชาวล้านนามีความเชื่อว่าพระพุทธรูปนั้นมีชีวิตเหมือนพุทธองค์ มีการปฏิบัติและให้ความเคารพต่อพระพุทธรูปอย่างดียิ่งและสูงสุด อีกทั้งเชื่อว่าพระพุทธรูปสามารถดลบันดาลสิ่งที่ต้องการได้ และยังมีความเชื่อเรื่องการสร้างพระพุทธรูป เรียกว่า “อานิสงส์สร้างพระเจ้า” จึงทำให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปขึ้นอย่างแพร่หลาย ดังเช่นพระพุทธรูปสิหิงค์ พระพุทธรูปนาคกร (พระแก้วหยก) และพระเจ้าแก้วตอ ที่ผู้วิจัยได้เลือกมาศึกษาที่จะนำมาอธิบายต่อไปนี้

จากการศึกษาพระพุทธรูปสิหิงค์ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าพระพุทธรูปสิหิงค์นี้ปรากฏอยู่ในตำนานของชาวล้านนาหลายฉบับที่สำคัญคือ “ชินกาลมาลีปกรณ์” ซึ่งแต่งโดยพระรัตนปัญญาเถระ หรือใน “ตำนานพระพุทธสิหิงค์” แต่งโดยพระโพธิรังสี และอีกทั้งได้มีการรวบรวมตำนานหลายๆ ฉบับเข้าด้วยกันในชั้นหลัง เช่น “พงศาวดารโยนก” เป็นต้น จะแตกต่างกันอยู่บ้างในส่วนของการรายละเอียดของเหตุการณ์และปาฏิหาริย์ โดยพุทธลักษณะพระพุทธรูปสิหิงค์ เป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร (คือเอาแข้งไขว้บนตัก) พระหัตถ์เป็นท่ามารวิชัย (คือหงายพระหัตถ์ซ้ายไว้บนตัก คำว่าพระบาทขวาปักไว้ที่ เข่า ปลายพระหัตถ์ซ้ายข้างล่างอ้างธรณีเป็นพยาน) พระองค์อวบอ้วน พระอุระนูน ชายสังฆาฏิสั้นขาดอยู่เหนือถัน นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ไม่เสมอกัน วงพระพักตร์สั้นกลม ขนงโค้ง พระนาสิกงุ้ม พระโอษฐ์เล็ก พระหูเป็นปม เส้นพระศกใหญ่ ไม่มีไรพระศก เป็นขอบตอนต่อกับวงพระพักตร์ พระเมาลีเป็นต่อม คล้ายดอกบัวตูมฐานเป็นบัวหงาย มีกลีบน้อยแซมตอนข้างบนและมีเกสร เป็นลักษณะพระพุทธรูปสกุลช่างเชียงแสนรุ่นแรก (พ.ศ. 1400-1600)

หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปสิหิงค์ เมืองเชียงใหม่ สร้างขึ้นในล้านนาและสร้างขึ้นตามตำนานคือเรื่องของรูปแบบศิลปกรรมที่จัดว่าเป็นพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง โดยพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชร พระวรกายอวบอ้วน พระอุระนูน ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน ส่วนพระเศียรเดิมถูกตัดไปแล้ว เมื่อปี พ.ศ. 2465 ซึ่งโดยลักษณะจะต้องมีพระพักตร์กลม อมยิ้ม ขนาดพระเกศาใหญ่ ส่วนเหนือพระอุษณิษย์เป็นตุ่มคล้ายลูกแก้ว

หรือดอกบัวตูม ซึ่งลักษณะที่เป็นพระพุทธรูปแบบสิงห์หนึ่งนี้ ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะปาละของอินเดียผ่านมาทางพุกามของพม่า มีปรากฏแล้วตั้งแต่สมัยทวารวดีและยุคต้นของล้านนา

จากการศึกษาพระรัตนกร (พระแก้วหยก) พบว่าคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย ได้จัดสร้าง “พระแก้วหยกเชียงราย” ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ว่า วัดพระแก้วแห่งนี้เคยเป็นที่ค้นพบพระแก้วมรกตมาก่อน การสร้าง “พระแก้วหยกเชียงราย” ก็เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้สักการบูชาและน้อมจิตรำลึกว่า วัด (พระแก้ว) นี้ ก็มีความสำคัญคู่พระบารมีของพระองค์ (พระแก้วมรกต) อีกทั้งเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมายุ 90 พรรษา ด้วยพระองค์ทรงเปรียบประดุจประทีป นำความเจริญก้าวหน้ามาสู่เมืองเชียงราย

“พระแก้วหยกเชียงราย” เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิราบฐานเชียง ขนาดหน้าตักกว้าง 47.9 ซม. สูง 65.9 ซม. ซึ่งเป็นส่วนสัตรีที่ใกล้เคียงกับพระแก้วมรกต (กว้าง 48.3 ซม. สูง 66 ซม.) สร้างด้วยหยกชนิดที่ดีที่สุดจากประเทศแคนาดา ซึ่งมีสเตอร์ ฮูเวิร์ด โล เป็นผู้นำมาถวายเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย โดยมีอาจารย์กนก วิเศษกุล เป็นผู้ปั้นหุ่นต้นแบบ แล้วส่งให้มิสเตอร์เหยน หุ่น หุย นายช่างแกะสลักหยกของโรงงานวาลินนานกู เมืองปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นผู้แกะสลัก โดยได้รับความอุปถัมภ์จาก พณฯ พลเอกชาติชาย และท่านผู้บัญชาการเรือนขุนหะวัน เป็นประธานอุปถัมภ์และบริจาคเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการสร้าง

จากการศึกษาพระเจ้าแก้วตื้อ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประดิษฐานเป็นพระประธานอยู่ภายในโบสถ์ ขนาดหน้าตักกว้างสามเมตร ปางมารวิชัย เป็นพระลัทธิที่มีศิลปะอยุธยาผสม โดยสังเกตจากเม็ดพระศกเล็กละเอียดและสง่าเป็นแผ่นใหญ่ พระองค์นี้มีประวัติว่า พระเมืองแก้วโปรดเกล้าฯ ให้หล่อขึ้นในปี พ.ศ. 2047 ใช้วิธีหล่อเป็นชิ้นส่วนแล้วจึงนำมาประกอบกันเป็นองค์พระที่สมบูรณ์โดยทำร่องหรือเตือเป็นสลักสำหรับยึด พระพุทธรูปองค์นี้มีที่ต่อเป็นสลักเตืออยู่แปดแห่ง รวมชิ้นส่วนที่ต่อกันเป็นองค์พระได้เก้าชิ้น ใช้โลหะทั้งสิ้น ตือคือหนึ่งโกฏตาลึงจึงเรียกพระองค์นี้ว่า “พระเจ้าแก้วตื้อ”

สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์มหาปฐลักษณะที่ปรากฏในพุทธรูปสำคัญในล้านนา

จากการศึกษาวิเคราะห์มหาปฐลักษณะที่ปรากฏในพระพุทธรูปสำคัญในล้านนา ผู้วิจัยพบว่า มหาปฐลักษณะที่ปรากฏในพระพุทธรูปสำคัญในล้านนาส่วนใหญ่ไม่ปรากฏในพระพุทธรูปสำคัญในล้านนา มีปรากฏเพียงบางประการเท่านั้น และมีที่ไม่สามารถสังเกตได้จากพระพุทธรูปหลายประการ ผู้วิจัยจะขอสรุปตามตารางดังนี้

ลักษณะของพระพุทธรูปสำคัญในล้านนาที่ปรากฏสอดคล้องกับมหาปฐลักษณะ คือ เมืองคัลยิยาว มีพระวรกายตั้งตรงดุจกายพรหม มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวของหน้าของราชสีห์ มีร่องพระอุษณาค์เต็มเสมอกัน มีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอด มีพระเศียรดูประดับด้วยกรอบพระพักตร์

ลักษณะของพระพุทธรูปสำคัญในล้านนาที่ไม่ปรากฏสอดคล้องกับมหาปฐลักษณะและไม่สามารถสังเกตได้ คือ พื้นฝ่าพระบาททั้งสองข้างมีจักรซึ่งมีซี่ละ 1,000 ซี่มีกงกลมและมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง มีสันพระบาทยื่นยาวออกไป มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม ฝ่าพระหัตถ์และพระบาทมีเส้นที่ข้องคุลิจดกันเป็นรูปตาข่าย มีข้อพระบาทสูง เมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองค์ลงลูบคลำถึงพระชานด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสอง มีพระคชเชร้นอยู่ในฝัก มีพระฉวีละเอียดจนละอองไม่สามารถติดพระวรกายได้ มีพระโลมาชาติเดียวคือในแต่ละขุมมีขนเส้นเดียว มีพระโลมาชาติปลายอนขึ้นคือพระโลมาชาติขอเป็นวงเวียนขวาดังกุนทลสีครามเข้มดังดอกอัญชัน มีพระมังสะไนที่เจ็ดแห่งเต็มบริบูรณ์ มีพระวรกายเป็นปริมณฑลดูตันไทร มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี มีพระทนต์ 40 ซี่ มีพระทนต์เรียบเสมอกัน พระทนต์ไม่ห่างกัน มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม มีพระชีวหาใหญ่ยาว มีพระสุรเสียงดุจเสียงของพรหม มีดวงพระเนตรแจ่มใสดูจตาถูกโคเพ็งตลอด มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น

เอกสารอ้างอิง

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, 2532.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

จันทร์ ชูแก้ว. (2539) **พระพุทธประวัติ : มหาบุรุษแห่งชมพูทวีป**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2513). **ตำนานพุทธเจดีย์, ธนบุรี** : ศิลปาบรรณาการ โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องที่ 2 พระพุทธรูป”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://kanchanapisek.or.th/kp6sub/book/book.php?book=29&chap=2&page=t29-2-infodetail01.html> [28ก.ย.2560]